

ROLAND PREJS OFM^{Cap}

MODLITEWNIKI Z KRĘGU SIÓSTR POSŁANNICZEK

Wśród niehabitowych zgromadzeń zakonnych powstałych pod zaborem rosyjskim w 2. połowie XIX w. w kręgu duszpasterskiego oddziaływania bł. Honorata Koźmińskiego, pierwsze chronologicznie było Zgromadzenie Posłanniczek Królowej Serca Jezusowego. Zawiązało się ono w 1874 r. w Zakrocymiu, a jego pierwszymi członkiniami były nauczycielki: Bogusława Arndt, Józefa Chudzyńska i Antonina Szumska. Środowisko, z którego rekrutowały się pierwsze siostry, wpłynęło na szczególne zadanie i obszar apostołskiego oddziaływania zgromadzenia: miała to być działalność nauczycielska i wychowawcza wśród dziewcząt, realizowana przez prowadzenie szkół, pensji żeńskich oraz innych placówek dydaktyczno-wychowawczych, a także przez podejmowanie pracy nauczycielskiej w szkołach publicznych i prywatnych. Główną placówką dydaktyczną prowadzoną przez zgromadzenie stała się szkoła w Warszawie przy ul. Pięknej, założona w 1882 r. jako Zakład Przemysłowo-Rzemieślniczy, z biegiem czasu przekształcona w stojące na wysokim poziomie gimnazjum ogólnokształcące, a zwana potocznie „Szkołą na Pięknej”¹.

Dr hab. ROLAND PREJS OFM^{Cap}, prof. KUL – kierownik Katedry Dziejów Teologii w Instytucie Historii Kościoła KUL; adres do korespondencji: Krakowskie Przedmieście 42, 20-002 Lublin, rolandsberg@op.pl

¹ Podstawowe informacje o zgromadzeniu zob.: Mariano d’A l a t r i, *Annelle del Sacratissimo Cuore di Gesù*, w: *Dizionario degli Istituti di Perfezione*, t. I, Roma: Ed. Paoline 1974, kol. 596; J.R. B a r, *Posłanniczki Serca Jezusowego*, w: *Zakony Św. Franciszka w Polsce w latach 1772-1970*, cz. 1: *Zgromadzenia męskie i żeńskie oraz klasztory klauzurowe*, red. J.R. Bar, Warszawa: ATK 1978, s. 163-164; M. H. M a z u r e k, *Działalność oświatowo-wychowawcza Zgromadzenia Sióstr Posłanniczek Maryi od Najświętszego Serca Jezusa w latach 1874-1908*, „Nasza Przeszłość” 74(1990), s. 35-69. O działalności „Szkoły na Pięknej” zob.:

Zaangażowanie nauczycielskie i pedagogiczne rychło zwróciło uwagę sióstr zgromadzenia na wagę i potrzebę dobrze opracowanych modlitewników dla młodzieży. Członkinie zgromadzenia, w większości dobrze wykształcone, co było warunkiem rzetelnie prowadzonej pracy szkolnej i wychowawczej, były też przygotowane do samodzielnej pracy pisarskiej. Dotychczasowe rozpoznanie każe stwierdzić, że podjęły ją na pewno dwie siostry, Józefa Chudzyńska i Cecylia Plater-Zyberk. Nie umiemy odpowiedzieć, czy również inne siostry sięgały po pióro, przede wszystkim dlatego, że nie dysponujemy pełną listą pierwszych członkiń zgromadzenia, które z uwagi na ukryty charakter nie ujawniało nazwisk swych sióstr, a dodatkowo większość archiwaliów uległa zniszczeniu w czasie II wojny światowej. Poszukiwania w katalogach większych bibliotek dzieł opatrzonych nazwiskami znanych nam pierwszych sióstr jako autorek przyniosły wynik negatywny². Możemy jednak zaryzykować twierdzenie, że inne siostry nie podjęły się opracowania modlitewników, uważając, że napisane przez J. Chudzyńską i C. Plater-Zyberk spełniają swoją rolę i są wystarczające.

1. BIOGRAFIE AUTOREK

Józefa Chudzyńska urodziła się 25 III 1836 r. w Łuczycy (Siedleckie) w rodzinie ziemiańskiej. Ukończyła pensję Sławińskiej w Warszawie, następnie zajmowała się prowadzeniem rodzinnego majątku, wreszcie podjęła pracę nauczycielki domowej i guwernantki. Wszystko to pozwoliło jej zetknąć się z sytuacją bytową kobiet, zwłaszcza robotnic rolnych i ich dzieci. Około 1870 r. związała się bliżej z kapucynami, korzystając z posługi w konfesjonale i kierownictwa duchownego o. Felicysyma Szymanowskiego i o. Prokopa Leszczyńskiego. Prawdopodobnie poprzez nich trafiła na o. Honorata Koźmińskiego, który został jej spowiednikiem i kierownikiem sumienia, a znając jej zainteresowania problematyką społeczną i doświadczenie peda-

J. M i e r z e j e w s k a - R o s z k o w s k a, *Dzieje szkoły im. Cecylii Plater-Zyberkówny*, „Przegląd Powszechny” 1983, nr 239, s. 84-98; *Szkoła Cecylii Plater-Zyberkówny 1883-1944*, red. D. Palczewska, E. Krasnowolska, Warszawa: PIW 1987.

² Podobno tłumaczeniem dzieł religijnych z języka francuskiego na polski zajmowała się jedna z sióstr posłanniczek, Aniela Głowacka. Dotychczasowe badania nie pozwoliły jednak przypisać jej konkretnych przekładów. Być może sprawa wyjdzie w toku dalszych badań. Por.: E. O r l i k o w s k a - K r a s n o w o l s k a, *Aniela Głowacka*, w: *Szkoła...*, s. 439.

gogiczne, postawił ją na czele powstającego w 1874 r. Zgromadzenia Sióstr Posłanniczek. W 1875 r. Chudzyńska podjęła pracę nauczycielki w Warszawie (w Zakroczymiu jako zbyt małym ośrodku groziła dekonspiracja ukrytego zgromadzenia, ponadto w Warszawie łatwiej było o pracę dla nauczycielek), wkrótce jednak zaczęła dojrzywać w niej myśl założenia własnej szkoły, w której młode zgromadzenie mogłoby w pełni oddać się swemu zadaniu apostołskiemu. W 1880 r. udała się do Rzymu celem uzyskania dla zgromadzenia zatwierdzenia ze strony Stolicy Apostolskiej. Przy okazji zajechała też do innych większych miast europejskich, zwiedzając szkoły i zakłady wychowawcze dla dziewcząt. W czasie tej podróży zetknęła się w Paryżu w 1880 r., za sprawą abpa Włodzimierza Czackiego z Cecylią Plater-Zyberk, którą zachęciła do wstąpienia do zgromadzenia i do przeznaczania rodzinnego majątku na założenie szkoły dla dziewcząt. O ile Cecylia Plater-Zyberk zajęła się przede wszystkim założeniem wspomnianej szkoły, a następnie kierowaniem nią, o tyle Chudzyńska, nie rezygnując z pracy pedagogicznej, poświęciła się przede wszystkim działalności na rzecz zgromadzenia. Jako przełożona generalna doprowadziła do jego zatwierdzenia przez władze kościelne i do pomnożenia ilości placówek: założyła m.in. placówki w Chyliczkach koło Warszawy, Libawie, Łodzi, Opinogórze, Rakiszkach i Węgrowie. Nowe placówki pozyskiwała dzięki znajomości i współpracy na niwie społecznej z wybitniejszymi kapłanami społecznikami tego czasu, m.in. z księżmi Jerzym Matulewiczem i Adolfem Pleszczyńskim. Ponieważ zgromadzenie miało charakter ukryty i wobec prawa cywilnego nie miało osobowości prawnej, założyła w 1908 r. wraz z C. Plater-Zyberk i kilkoma innymi siostrami Towarzystwo Oświatowe „Wiedza”, które miało być prawnym spadkobiercą instytucji oświatowych i wychowawczych prowadzonych przez zgromadzenie. Statut stowarzyszenia był tak sformułowany, że stanowiły je te same osoby, które należały do zgromadzenia. J. Chudzyńska zmarła w Warszawie 3 VI 1914³.

Cecylia Plater-Zyberk urodziła się 8 V 1853 w Passach koło Warszawy, choć rodzina jej – znany i zasłużony ród hrabiowski – wywodziła się z Kurlandii. Na rok przed jej urodzeniem rodzice nabyli bowiem ten majątek, aby zapewnić dzieciom wychowanie w środowisku czysto polskim. Kształciła się początkowo w domu rodzinnym, a od 1866 r. w szkole Sióstr Sacré Coeur

³ J. D u c h n i e w s k i, *Chudzyńska Józefa, imię zak. Józefa Maria od Krzyża*, w: *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, red. R. Bender, t. I, Warszawa: ODiSS 1991, s. 82-83.

w Poznaniu, którą ukończyła w 1870 r. Ponieważ mniej więcej w tym czasie zmarli jej rodzice, musiała zająć się prowadzeniem domu i obowiązkami towarzyskimi, znajdowała jednak czas, aby uczyć się języków obcych i podjąć większe podróże po różnych krajach europejskich. Zrezygnowała jednak z zawarcia małżeństwa, chcąc poświęcić się – wtedy bliżej niesprecyzowanej – pracy apostołskiej. O zamiarze takiego poświęcenia powiadomiony był abp Włodzimierz Czacki i on w 1880 r. skontaktował Cecylię z Józefą Chudzyńską, o której wiedział, że jest przełożoną ukrytego zgromadzenia zakonnego, mającego zająć się działalnością pedagogiczną. Wraz z Chudzyńską C. Plater-Zyberk postanowiła poświęcić się wychowaniu i wykształceniu dziewcząt – sprawie bardzo pilnej w tamtym czasie, gdyż w Królestwie Polskim prawie nie było instytucji naukowych, które przygotowywałyby kobiety do samodzielnego życia oraz do obowiązków pani domu, żony i matki. Na cele założenia szkoły rzemieślniczej przeznaczyła część majątku, jaka przypadła jej po rodzicach, sama zaś objęła w powstałej szkole funkcję przełożonej i nauczycielki. Przede wszystkim jednak była wychowawczynią, wpajającą wychowankom rozumne połączenie zasad wiary, obowiązków stanu i działalności publicznej. Zorganizowała przy szkole rzemieślniczej ukryte seminarium pedagogiczne. Jednocześnie, zwłaszcza po 1905 r., brała żywy udział w ruchu umysłowym i społecznym w Królestwie Polskim: wiele pisała, zabierała głos w kwestii wykształcenia i wychowania kobiet, opowiadała się za katolicyzmem, który nie jest płytką dewocją, ale inspiracją do pracy obywatelskiej i patriotycznej. Bliska była poglądom Narodowej Demokracji, ale w swej działalności kierowała się przede wszystkim katolicką nauką społeczną, zwłaszcza encyklikami społecznymi papieża Leona XIII. Była współzałożycielką lub współorganizatorką, a przede wszystkim inspiratorką powstania takich organizacji i stowarzyszeń, jak Katolicki Związek Kobiet Polskich, Stowarzyszenie Ziemianek, Towarzystwo Przyjaciół Młodzieży czy Towarzystwo „Wiedza”. Nowoczesne, jak na tamtą epokę poglądy na rolę kobiet w społeczeństwie ściągnęły na nią opinię aktywnej modernistki, nic jednak nie wiadomo, aby ze strony władz kościelnych spotkała się z jakimiś represjami: skończyło się wszystko na polemikach prasowych. Pozostała aktywna niemal do śmierci, mimo stopniowo słabnącego zdrowia, co spowodowało wycofanie się w 1913 r. z czynnej pracy pedagogicznej. Zmarła w Warszawie 6 I 1920 r.⁴

⁴ T. G ó r s k i, *Plater-Zyberk Cecylia*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXVI, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Ossolineum 1981, s. 693-694; K. T u r o w s k i,

2. CHARAKTERYSTYKA TWÓRCZOŚCI

C. Plater-Zyberk pisała sporo i jej twórczość pisarska była już przedmiotem analiz⁵. Dorobek pisarski J. Chudzyńskiej nie stał się – jak dotąd – przedmiotem zainteresowań badawczych. Pomijamy w naszych rozważaniach książkę Chudzyńskiej *Sposób odmawiania Różańca Świętego*⁶ – publikację typowo dewocyjną, nie różniącą się od innych podobnych druków masowo wówczas publikowanych. Uwagę naszą skupiamy na modlitewniku *Przygotowanie do spowiedzi i komunii ś. wielkanocnej czyli Rekolekcyje trzydniowe dla młodych osób napisane przez [...] w formie poufnej rozmowy*⁷. Z obfitej twórczości pisarskiej Cecylii Plater-Zyberk bierzemy pod uwagę książkę będącą modlitewnikiem we właściwym znaczeniu tego słowa – *Życie katolickie. Książka do nabożeństwa i rozmyślenia w dwóch częściach*⁸.

Na treść modlitewnika pióra J. Chudzyńskiej składają się: plan dnia rekolekcyjnego oraz program rekolekcji, po dwa rozważania na każdy dzień rekolekcji (razem sześć rozważań), rozważanie na dzień Komunii św. rekolekcyjnej, różne od poprzednich rozważań, końcowe rozważanie zatytułowane *Nauka o niektórych środkach wytrwania w dobrem*, rekolekcyjny rachunek sumienia, wreszcie obszerny wybór modlitw zatytułowany *Nabożeństwo co-*

Cecylia Plater-Zyberkówna (1853-1920) – twórczyni ruchu prądowego, „Chrześcijanin w świecie” 15(1983), nr 5, s. 31-48; D. Pałczewska-Jakubowska, *Życie i działalność Cecylii Plater-Zyberkówny*, „Przegląd Powszechny” 1986, nr 252, s. 258-270; J. Duchniowski, *Plater-Zyberk Cecylia, im. zak. Maria od Stóp Chrystusowych*, w: *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, t. II, red. R. Bender, Lublin: TN KUL 1994, s. 194-196.

⁵ L. Głowaćka, *Godność osoby ludzkiej podstawą wychowania chrześcijańskiego*, w: *Nauczycielu dobry... Dni skupienia dla nauczycieli wszystkich stopni*, red. J. Pyrek, Zakroczym: Honoratianum 2004, s. 64-87; t a ż, *Ideal wychowawczy i jego wpływ na młodzież w życiu i twórczości Cecylii Plater-Zyberkówny*, tamże, s. 38-54; M. Motylińska, *Cecylia Plater-Zyberkówna – jej ideał kobiety i świadectwo życia*, tamże, s. 7-37.

⁶ J. Chudzyńska, *Sposób odmawiania Różańca Świętego*, Warszawa: [b. wyd.] 1896.

⁷ [J. Chudzyńska]. *Przygotowanie do spowiedzi i komunii ś. wielkanocnej czyli Rekolekcyje trzydniowe dla młodych osób napisane przez [...] w formie poufnej rozmowy*, przejr. i popr. przez ks. A. P. Warszawa: druk. F. Czerwińskiego 1893, Warszawa: Druk. P. Laskauera i S-ki 1908².

⁸ [C. Plater-Zyberk], *Życie katolickie. Książka do nabożeństwa i rozmyślenia w dwóch częściach*, zebrała i ułożyła [...], cz. 1, Warszawa: [b. wyd.] 1891. Warszawa: Druk. P. Laskauera 1913². Należy tu dodać, że C. Plater-Zyberk pod pseudonimem „X. Bogusław” opublikowała książkę *Droga odrodzenia na duchu czyli Trzydniowe rekolekcyje*, Warszawa 1897, Warszawa 1905². Druku tego nie udało się jednak odnaleźć w dostępnych bibliotekach.

dzienne. Wśród tych modlitw znajdują się m.in.: codzienny pacierz, modlitwy podczas Mszy św., które są po części tłumaczeniem, po części zaś parafrazą tekstów liturgicznych, przygotowanie do sakramentu pokuty (różne od wspomnianego wyżej rachunku sumienia), siedem psalmów pokutnych, droga krzyżowa, rozważania różańcowe, litania loretańska do Najświętszej Maryi Panny oraz wiele drobnych modlitw i aktów strzelistych. Na uwagę zasługuje wspomniany wyżej rachunek sumienia. Opracowany według przykazań Bożych i kościelnych, siedmiu grzechów głównych i grzechów cudzych, odznacza się dobrą znajomością psychiki dziewcząt, odwołuje się często do obowiązków stanu córki, siostry, koleżanki, uczennicy, zwraca szczególną uwagę na relacje do innych osób, umiejętnie omawia najczęstsze wykroczenia właściwe dorastającym dziewczętom. W autorce łatwo poznać długoletnią nauczycielkę i wychowawczynię, dobrze znającą uczennice i wychowanki oraz umiejącą wnikać w ich tok myślenia. Widać to choćby z uwag wstępnych, chyba nie przeznaczonych dla dziewcząt, lecz dla kogoś odpowiedzialnego za przeprowadzenie rekolekcji. Mowa tam jest o tym, że dziewczęta w wieku szkolnym nie są skłonne do zachowania ciągłego milczenia, przebywania w samotności i długotrwałego skupienia, dlatego należy tak zaplanować porządek poszczególnych dni, aby uczestniczki rekolekcji były cały czas zajęte czy to pogadankami religijnymi, czy czytaniem duchownym, czy uczestnictwem w nabożeństwie. Jednak program rekolekcji nie może być zbyt napięty i przeładowany, bo nie zapewni wówczas czasu na osobistą modlitwę i dokładny rachunek sumienia i w rezultacie rekolekcje nie spełnią swego zadania. Autorka zauważa też, że dziewczętom starszym, zwłaszcza nawykłym już do corocznego odprawiania rekolekcji, można stopniowo zwiększać wymagania co do ciszy i skupienia.

Warto przyjrzeć się tematyce poszczególnych rozważań. Rozważanie wstępne jest zatytułowane *O potrzebie i celu rekolekcji*. Rozważania na pierwszy dzień mają tytuły *O ostatecznym końcu człowieka* i *O grzechu*. W drugim dniu rozważania mają tytuły *O śmierci i sądzie* oraz *O miłosierdziu Bożym*. Rozważania na trzeci dzień są zatytułowane *O naśladowaniu Chrystusa Pana* oraz *O pokorze*. Rozważanie na dzień Komunii świętej nosi tytuł *O praktycznych postanowieniach rekolekcyjnych*. W treści rozważań dużo jest przykładów odwoływania się do codziennych doświadczeń dziewcząt, w czym autorka wykazuje doskonałą znajomość świata dziewczęcego i pokazuje się jako świetna obserwatorka życia. W argumentacji prawie nie spotykamy odniesień negatywnych w rodzaju straszenia piekłem, sądem i karą Bożą: owszem, J. Chudzyńska nie pomija nauki o rzeczach ostatecznych czło-

wieka, ale akcentuje miłość Boga do człowieka, przykazanie miłowania Boga i bliźniego, a grzech przedstawia jako krzywdę wyrządzoną Bogu i bliźniemu.

Mimo zawartych w tytule książki trzech dni rekolekcyjnych, należałoby raczej mówić o rekolekcjach czterodniowych. Do trzech dni nie wliczono bowiem dnia poprzedzającego właściwe rekolekcje, tymczasem według planu zamieszczonego na początku książki, już tego dnia wieczorem należało odbyć wstępne rozważanie, ponadto dzień Komunii świętej był dodatkowym dniem, również niewliczonym do trzech dni rekolekcyjnych.

Modlitewnik nie powstał „za biurkiem”. J. Chudzyńska w „Szkole na Piękną” przez wiele lat prowadziła pogadanki wychowawcze i religijne oraz przewodniczyła dorocznym rekolekcjom dla uczennic. Modlitewnik wyrósł więc z jej przemyśleń i doświadczeń. W księdzu, który poprawił i uzupełnił modlitewnik, a ukrył się pod inicjałami A. P., domyślamy się ks. Adolfa Pleszczyńskiego, gdyż był on wśród bliskich znajomych i współpracowników J. Chudzyńskiej. Pleszczyńskiemu nieobce było posługiwanie się piórem, jednakże dotychczasowe zestawienia jego twórczości pisarskiej nie wskazują na współudział w powstaniu omawianej książki⁹. Jeżeli jego współautorstwo udało się potwierdzić, do dotychczas znanego dorobku pisarskiego tego kapłana doszłaby jeszcze jedna pozycja.

Książka autorstwa C. Plater-Zyberk jest znacznie obszerniejsza, czemu trudno się dziwić. Chudzyńska pisała dla dziewcząt, Plater-Zyberk dla dorosłych kobiet. Dopisek na karcie tytułowej tej książki: *Wydanie dla kobiet*, każe przypuszczać, że w planach autorki było też przygotowanie wydania dla dziewcząt, jednakże nic nie wiadomo, by ukazało się ono drukiem. Być może skończyło się na planach. Ponadto zauważyć trzeba, że książka składa się z dwóch części, przy czym modlitewnikiem w ścisłym tego słowa znaczeniu jest tylko część pierwsza. Część druga, to obszerny traktat moralno-pedagogiczny, pouczający o obowiązkach kobiety katolickiej w domu, w rodzinie, wobec męża i dzieci, wobec sąsiadów i znajomych, stanowiący znakomity materiał do rachunku sumienia i do postanowień na przyszłość.

⁹ F. S t o p n i a k, *Materiały do biografii Adolfa Pleszczyńskiego – historyka Międzyrzeczyzny*, „Rocznik Międzyrzeczki” 2(1970), s. 152-160; t e n ż e, *Pleszczyński Adolf*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. III, red. H. E. Wyczawski, Warszawa: ATK 1982, s. 377-379; W. B i e ń k o w s k i, *Pleszczyński Adolf*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXVI, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Ossolineum 1982, s. 722-723; W. S z w a r c, *Korespondencja i listy Adolfa Pleszczyńskiego etnografa i historyka Podlasia*, w: *W kręgu Hieronima Łopacińskiego*, red. T. Jeziorski i in., Lublin: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego 1977, s. 47-64.

Na treść książki autorstwa C. Plater-Zyberk składają się: modlitwy poranne i wieczorne, modlitwy na różne okoliczności życia, dwujęzyczne (polskie i łacińskie) liturgiczne teksty mszalne, przygotowanie do sakramentu pokuty, w tym obszerny i dość gruntowny rachunek sumienia, rozmaite nabożeństwa, litanie i modlitwy (do Najświętszego Sakramentu, do Najświętszego Serca Jezusowego, do Najświętszej Maryi Panny, droga krzyżowa, do różnych świętych, w tym do św. Franciszka z Asyżu, za zmarłych), wybór pieśni kościelnych wreszcie ewangelie niedzielne i świąteczne. W nabożeństwie do Najświętszego Sakramentu zamieszczone zostały – po polsku i po łacinie – śpiewy liturgiczne podczas wystawienia i schowania Najświętszego Sakramentu oraz podczas procesji na Boże Ciało. Każde nabożeństwo poprzedzone jest wprowadzeniem zatytułowanym *Nauka o tym nabożeństwie*. Obszerny wykaz odpustów zawiera wprowadzenie tłumaczące nie tylko, czym jest odpust i jakich warunków należy dopełnić, by go zyskać, ale niemal rewolucyjne – jak na tamte czasy – pouczenie, że nie chodzi o to, aby zyskać jak najwięcej odpustów, lecz o to, aby czynność, do której odpust jest przywiązany, prowadziła do zmiany życia, wyrobienia dobrych nawyków, obowiązkowości i pilności. Rachunek sumienia, oparty – podobnie jak u J. Chudzyńskiej – na przykazaniach Bożych i kościelnych, grzechach głównych i grzechach cudzych, zwraca uwagę na obowiązki stanu żony, matki, gospodyni, pani domu, chlebodawczyni, krewnej, sąsiadki. Autorka zwraca szczególną uwagę na takie wady, jak lenistwo, plotkarstwo, obmowa, niecierpliwość, niesprawiedliwość w traktowaniu innych (dzieci, służby), gonienie za modą i nowinkami, rozrzutność czy dogadzanie sobie. C. Plater-Zyberk postuluje sporządzenie sobie planu dnia i obowiązków oraz wierne przestrzeganie go, a przy wieczornej modlitwie praktykowanie codziennego rachunku sumienia, będącego rozliczeniem się przede wszystkim z przestrzegania tego planu.

Każde nabożeństwo czy praktyka pobożna poprzedzone jest odnośnym tekstem z Ewangelii, np. przygotowanie do spowiedzi poprzedzone jest przypowieścią o synu marnotrawnym, nabożeństwa eucharystyczne – mową eucharystyczną Jezusa Chrystusa według św. Jana. W pouczeniach dużo jest krótkich, ale celnych zdań o treści moralnej, zaczerpniętych z Pisma świętego i katechizmu, tzw. złotych myśli, przysłów. Dydaktyczny cel modlitewnika jest aż nadto widoczny, ale pouczenia są napisane w sposób bardzo taktowny, więcej w nich zachęty i podtrzymania w dobrym, niż rygorystycznych nakazów. Język jest ciepły i przyjazny, odwołujący się przede wszystkim do miłości Boga do człowieka, do przykazania miłowania Boga i bliźniego, a grzech przedstawiony jest jako krzywda wyrządzona Bogu i bliźniemu. Modlitewnik

C. Plater-Zyberk ma zatem wiele wspólnego z modlitewnikiem J. Chudzyńskiej.

Obie autorki trudno zaliczyć do pionierek odnowy liturgicznej na gruncie polskim. Niemniej zamieszczenie w omawianych modlitewnikach tekstów liturgicznych oraz u C. Plater-Zyberk niedzielnych i świątecznych Ewangelii każe wnioskować, że autorki przywiązywały dużą wagę do wychowawczej roli liturgii.

ZAKOŃCZENIE

Obu autorkom przyświecał ten sam cel: wychować nowoczesną kobietę, której katolicyzm nie będzie dewocją, lecz inspiracją do rzetelnego wypełniania obowiązków stanu. Kobieta – według założeń obu autorek – winna sumiennie spełniać obowiązki żony, matki i pani domu, nie powinna jednak uchylać się od obowiązków publicznych: animatorki życia towarzyskiego, społecznego i kulturalnego, oczywiście w granicach swych możliwości i pozycji społecznej. W ten sposób najlepiej zrealizuje swój katolicyzm w życiu. Oba modlitewniki miały służyć religijnemu i społecznemu ukształtowaniu kobiety w tym duchu. Było to podejście iście nowatorskie. Na tle innych modlitewników z przełomu XIX i XX wieku omówione przez nas dwie książki odróżniają się właśnie tym, że nie są jedynie publikacjami o treści pobożnościowej, lecz stawiają sobie ambitne cele wychowawcze w duchu chrześcijańskim.

BIBLIOGRAFIA

- B a r J.R., *Posłanniczki Serca Jezusowego*, w: *Zakony Św. Franciszka w Polsce w latach 1772-1970*, cz. 1: *Zgromadzenia męskie i żeńskie oraz klasztory klauzurowe*, red. J. R. Bar, Warszawa: ATK 1978, s. 163-164.
- B i e ń k o w s k i W., *Pleszczyński Adolf*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXVI, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Ossolineum 1982, s. 722-723.
- [C h u d z y ń s k a J.], *Przygotowanie do spowiedzi i komunii św. wielkanocnej czyli Rekolekcyje trzydniowe dla młodych osób napisane przez [...] w formie poufnej rozmowy, przejr. i popr. przez ks. A. P.*, Warszawa: Druk. F. Czerwińskiego 1893, Warszawa: Druk. P. Laskauera i S-ki 1908².

- C h u d z y ń s k a J., Sposób odmawiania Różańca Świętego, Warszawa: [b. wyd.] 1896.
- D'A l a t r i M., Ancelle del Sacratissimo Cuore di Gesù, w: Dizionario degli Istituti di Perfezione, t. I, Roma: Ed. Paoline 1974, kol. 596.
- D u c h n i e w s k i J., Chudzyńska Józefa, imię zak. Józefa Maria od Krzyża, w: Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce, t. I, red. R. Bender, Warszawa: ODiSS 1991, s. 82-83.
- D u c h n i e w s k i J., Plater-Zyberk Cecylia, imię zak. Maria od Stóp Chrystusowych, w: Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce, t. II, red. R. Bender, Lublin: TN KUL 1994, s. 194-196.
- G ł o w a c k a L., Godność osoby ludzkiej podstawą wychowania chrześcijańskiego, w: Nauczycielu dobry... Dni skupienia dla nauczycieli wszystkich stopni, red. J. Pyrek, Zakroczym: Honoratianum 2004, s. 64-87.
- G ł o w a c k a L., Ideał wychowawczy i jego wpływ na młodzież w życiu i twórczości Cecylii Plater-Zyberkówny, w: Nauczycielu dobry... Dni skupienia dla nauczycieli wszystkich stopni, red. J. Pyrek, Zakroczym: Honoratianum 2004, s. 38-54.
- G ó r s k i T., Plater-Zyberk Cecylia, w: Polski słownik biograficzny, t. XXVI, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Ossolineum 1981, s. 693-694.
- M a z u r e k M. H., Działalność oświatowo-wychowawcza Zgromadzenia Sióstr Posłanniczek Maryi od Najświętszego Serca Jezusa w latach 1874-1908, „Nasza Przeszłość” 74(1990), s. 35-69.
- M i e r z e j e w s k a - R o s z k o w s k a J., Dzieje szkoły im. Cecylii Plater-Zyberkówny, „Przegląd Powszechny” 239(1983), s. 84-98.
- M o t y ł i ń s k a M., Cecylia Plater-Zyberkówna – jej ideał kobiety i świadectwo życia, w: Nauczycielu dobry... Dni skupienia dla nauczycieli wszystkich stopni, red. J. Pyrek, Zakroczym: Honoratianum 2004, s. 7-37.
- O r l i k o w s k a - K r a s n o w o l s k a E., Aniela Głowacka, w: Szkoła Cecylii Plater-Zyberkówny 1883-1944, red. D. Palczewska, E. Krasnowolska, Warszawa: PIW 1987, s. 439.
- P a l c z e w s k a - J a k u b o w s k a D., Życie i działalność Cecylii Plater-Zyberkówny, „Przegląd Powszechny” 252(1986), s. 258-270.
- [P l a t e r - Z y b e r k C.], Życie katolickie. Książka do nabożeństwa i rozmyślenia w dwóch częściach, zebrała i ułożyła [...], cz. 1, Warszawa: 1891, Warszawa: Druk. P. Laskauera 1913².
- S t o p n i a k F., Materiały do biografii Adolfa Pleszczyńskiego – historyka Międzyrzeczyny, „Rocznik Międzyrzecki” 2(1970), s. 152-160.
- S t o p n i a k F., Pleszczyński Adolf, w: Słownik polskich teologów katolickich, t. III, red. H. E. Wyczawski, Warszawa: ATK 1982, s. 377-379.
- Szkoła Cecylii Plater-Zyberkówny 1883-1944, red. D. Palczewska, E. Krasnowolska, Warszawa: PIW 1987.
- S z w a r c W., Korespondencja i listy Adolfa Pleszczyńskiego etnografa i historyka Podlasia, w: W kręgu Hieronima Łopacińskiego, red. T. Jeziorski i in., Lublin: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego 1977, s. 47-64.

T u r o w s k i K., Cecylia Plater-Zyberkówna (1853-1920) – twórczyni ruchu prądogo, „Chrześcijanin w świecie” 15(1983), nr 5, s. 31-48.

PRAYER BOOKS COMPOSED
BY SISTERS COURIERS OF CHRIST'S SACRED HEART

S u m m a r y

This paper analyses two prayer books, authored by two Sisters Couriers of Christ's Sacred Heart: Józefa Chudzyńska (1836-1914) and Cecylia Plater-Zyberk (1853-1920). The prayer book by Chudzyńska was entitled *Preparation for Confession and Easter Holy Communion – A Three-day Retreat for Youth [...] in the Form of a Private Conversation*. The latter book was entitled *Catholic Life. A Book for Prayer and Contemplation in Two Parts*. Both books used Catholic religion as their background – with its emphasis on Gospel, Catechism and liturgy – in order to create a new model of a Catholic woman: a good wife and mother, a careful housekeeper, an open neighbour and a person who performs duly all the duties of her state out of her Catholic inspiration.

Translated by Konrad Klimkowski

Słowa kluczowe: Posłanniczki Serca Jezusowego, modlitewniki, wychowanie chrześcijańskie.

Key words: Sisters Couriers of Christ's Sacred Heart, prayer books, Christian education.